Η Γ' ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. AL. THURNEYSSEN

Δεν έχουμε πραγματικώς λόγους νά παραπονούμεθα. Τά έφετεινά προγράμματα είναι γεμάτα με «πρώτας έκτελέσεις» ελήφθη λοιπόν ὑπ' ὄψει καί ἡ ποικιλία καί αὐτό εἶναι εὐχάριστον.

Εὐτυχῶς, ποὺ, μεταξὺ τῶν μεγάλων μουσικῶν—πρὸ πάντων μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἔγραψαν συμφωνίας—οἱ περισσότεροι ὑπῆρξαν ἐργατικώτατοι ἄνθρωποι. Ἀναφέρω μόνον τὸν Χάϋδν μὲ 104 καὶ τὸν Μότζαρτ μὲ 40 συμφωνίας. Καὶ μόνον αὐτοὶ οἱ δύο θὰ ἐφθαναν γιὰ νὰ ἐφοδιάσουν τὰ Ἀθηναϊκὰ προγράμματα μὲ «πρώτες ἐκτελέσεις» γιὰ εἰκοσιπέντε χρόνια. Ἐμπρὸς εἰς αὐτὸν τὸν εὐρύτατον ὁρίζοντα, δὲν μένει παρὰ νὰ εὐχηθοῦμε εἰς τοὺς ἀδιορθώτους μουσοτραφεῖς μας—δεδομένου ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ ἤθελε νὰ χάσῃ οὔτε μίαν πρώτην—ἕνα βαθύτατον καὶ ὑγιὲς ὕπνο.

Τὴν σειρὰν τῶν ἀγνώστων ἔργων ἀνοίξε αὐτὴν τὴν φορὰν ἡ συναρπαστικὴ ἡ γοητευτικὴ Συμφωνία τοῦ Λοσίζ Μπουκερίνι, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πρόγραμμα—ἀνεκλήψε καὶ ἀνέσυρε ἀπὸ τὰ σκονισμένα βάθη κάποιας παλαιᾶς βιβλιοθήκης, μόλις πρὸ μηνῶν ὁ Karl Geiringer καὶ τὴν ἔσωσεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν λήθην.

Ἀληθινὰ πολύτιμον εὕρημα!

Ἀπὸ τὰ τέσσαρα σύντομα λεπτοφορμαρισμένα μέρη της ἀναδίδεται τὸ ὡραῖο εὐγενικὸ ἄρωμα μιᾶς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μουσικὴ ἦτο ἀκόμη τέχνη, ποὺ διατηροῦσε ἀνόθευτον τὴν ναυτικὴν της δροσεράδα καὶ τὴν παρθενικὴν της ἀγνότητα ἀθίκτου. Τέχνη, ποὺ προσωπικὰ ἐγκύρως τὸν κόσμο μὲ τὰ ἐκπληκτα μάτια ἑνὸς παιδιοῦ καὶ ποὺ μὲ τὴν ἀθωότατα ὡρμητικὴν χαρά της—θυμίζομεν ἀπὸ τὴν ἰδια της ὡραίαν ὕπαρξιν—τῆς ἔφθανε γιὰ νὰ ἐνδηλωθῇ ἡ διαίγεια τῶν κρυσταλλίνων ἤχων, ποὺ σὲ παιχνιδιάτικες ἐλαφρὲς φόρμες ἐκινοῦντο μὲ τὴν φυσικὴν τους χάριν ἀπροσποίητα καὶ ἀβίαστα! Γαλήνια ἀνύποπτη ἀμεριμνησία, ποὺ δὲν ἀφίνει θέσι γιὰ ἐπιθυμίες. Τὸ αἴσθημα μόλις διαγράφεται. Ὅπως π. χ. ἐσεῖ ὅπου. ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἁπαλὰ βελούδινα χρώματα τῶν ἐγχόρδων, ἕνα φλάουτο ἢ ἕνα ὄμποε συνοτραγουδεῖ σὰν σὲ ὄνειρο, μιὰ γλυκειὰ χαριτωμένη μελωδία, ποὺ δεσμεύει ἁπλούστατα τὴν καρδιὰ καὶ τὴ σκέψι μας. Ὁλόκληρο τὸ ἔργον μὲ τὴν κομψότητα, τὴν γραφειότητα, τὴν διαύγειαν τῶν γραμμῶν του, μὲ τὸν αἰθέριο χρωματισμό του, μὲ τὴν πνευματώδη του γοητείαν, εἶναι σὰν μιὰ ὡραία εἰδυλλιακὴ εἰκόνα τοῦ Βατώ, ποὺ ἀναλύθηκε σὲ ἤχους. Μὲ ἄλλες λέξεις: Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν στὴν τελειότερη του ἐκφρασι.

Ὁ Μητρόπουλος, ἀλησφάνερα ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἀκατανίκητο θέλγητρο αὐτῆς τῆς μουσικῆς, εἶχε μιὰ ἀπὸ τὶς πειστικότερες στιγμές του. Διηῦθυνε μὲ μίαν εὐλάβειαν, μὲ μίαν εὐαισθησίαν μὲ μίαν προσήλωσιν στὶς ὁμορφιὲς τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ κειμηλίου, ποὺ θὰ μᾶς μείνουν ἀλησμόνητα.

Ἄλλη σημαντικὴ «πρώτη» τῆς βραδιᾶς ἦταν τὸ Adagio - Finale τῆς ἑνάτης συμφωνίας τοῦ Μάλερ. Μὲ τὴ διαπίστωσί μου αὐτὴ ἴσως νὰ μὴ συμφωνοῦν μερικοί, γιὰ τοὺς ὁποίους ἀκόμη καὶ σήμερα..τοῦ ὁ Lessing: «Ἔμαθα ἐπὶ τέλους νὰ ἀναγνωρίζω ὅτι, ὅταν δὲν μοῦ ἀρέσῃ κάτι ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, τὸ λάθος δὲν εἶναι τοῦ Ὁμήρου ἀλλὰ δικό μου !».

Γιατί, ἀλήθεια, θὰ ἤθελα νὰ καταλάβω, τί εἶναι δυσνόητο στὸν Μάλερ : Τὰ θαυμάσια μακροχρονημένα τόξα των μελωδιῶν του ; ἡ μυριόζωσμη λάμψις της ἐνοργηστρώσεώς ; ἡ ἡ θερμὴ γοητεία τῶν ἁρμονιῶν του ;

Ὅποιος μπορεῖ νὰ προσπεράσῃ ἀδιάφορος καὶ ἀσυγκίνητος τὴν αὐθόρμητη, τὴν πηγαία αὐτὴ μουσική, ὅποιος σ' αὐτοὺς τοὺς πυρίνους τόνους δὲν ἀκούει, πάντα καὶ παντοῦ τὸν θερμὸ ἔντονο παλμό, μιᾶς καρδιᾶς γεμάτης καλοσύνην, ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ ἀγάπη, πῶς μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ.

Ὁ Μάλερ εἶναι ἕνα παιδὶ τοῦ αὐστριακοῦ τοπείου, τῆς αὐστριακῆς φύσεως. Ἕνα βαθυχαραγμένο αἴσθημα πρὸς τὴν φύσιν τὸν συνδέει μὲ τὸ χῶμα, ποὺ πατεῖ. Καὶ ἀπὸ τὸν μοιραῖον αὐτὸν σύνδεσμον πρὸς τὴν γῆν, γενναῖα τὸ ὑπερόξσμιο στὴ μουσικὴ του. Αὐτὸ ποὺ δίδει τὴν ἰσχνότητα εἰς τὸν ἀνώτερον αὐτὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ εὐγενικὰ ἰδεώδη νὰ βρίσκῃ τὸ δρόμο πρὸς τὴν καρδιά, παρασυρίζοντας κοινωνικὲς προλήψεις καὶ ἐθνικιστικὲς δοξασίες. Ὁ φανατισμὸς τοῦ αὐτός, εἰς τὸ νὰ θέλῃ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ ὅλους, νὰ ἀπευθύνῃ τὸ λόγον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη, τὸν ὥθησαν νὰ μεταχειρίζεται ἁπλᾶ, θέματα εὐληπτα καὶ ἀγαπητὰ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ψυχή, ποὺ συχνὰ τοῦ ἐπέσυραν τὴν μομφὴν ὅτι εἶναι «κοινὸς» καὶ τετριμμένος».

Ὅποιος ὅμως καταλάβει τοὺς ἠθικοὺς λόγους ποὺ ἐξέθεσα παραπάνω καὶ ποὺ ἐξηγοῦν γιατὶ προτίμησε νὰ γράψῃ ἔτσι. Θὰ καταλάβῃ πόσο ἄδικη καὶ πόσο ἐπιπόλαια εἶναι ἡ γνώμη αὐτὴ τῶν ἐπικριτῶν του.

Καί, ἂς μὴ τὸ λησμονοῦμε : Ὁ Μάλερ ἦταν Ἑβραῖος. Ἡ τραγικότης τῆς φυλῆς του βαρύνει καταθλιπτικὰ ἐπάνω του. Τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά του. Ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του ἀγωνίζεται γι' αὐτό, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους κουρασμένος ὑποτάσσεται στὴ μοῖρα του, καταθέτει τὰ ὅπλα καὶ ποθεῖ τὴν ἀπολύτρωσιν.

Ἀλλὰ ἀκριβῶς στὸν μεγάλον αὐτὸν ἀνεικαναοσιότητον νοσταλγικὸν πόθον χρεωστεῖ ἡ μουσική του τὰ παράξενα στασιμότητα τῶν χρώματα—τόσο χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν Μάλερ — σ' αὐτὸν τὸν πόθο του, τὸ ἰσόβιο, ὀφείλεται ἡ θαυμασία ἐκφρασις τῆς ψυχικότητος ποὺ εἰσδύει ὡς τὰ βαθύτατα ἄδυτα τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου.

—Ἔτσι τὸ σπαρακτικὸ αὐτὸ κύκνειον ἆσμά του τὴν ἑνάτην συμφωνίαν, ὑπῆρξε μιὰ ἱεροτελεστία γιὰ ὅλους ἐκείνους. ποὺ ἀποθέωσον πρὸς τὸν Μάλερ ὡς πρὸς τὸν εἰλικρινέστερον μαρτυρικὸν ὕψος τῶν ὑψίστων ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Χρεωστοῦμεν λοιπὸν χάριτας εἰς τὸν Μητρόπουλον ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀξιοθαύμαστον ὀρχήστραν του εἰς τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ κομμάτι τῆς εὐγενοῦς μουσικῆς ὑπερέβη κυριολεκτικῶς ἑαυτόν.

Ἡ σολίστ ὅμως τῆς βραδιᾶς, ποὺ ἄκουα γιὰ πρώτην φορά.—λυποῦμαι ποὺ θὰ προφέρω μιὰ σκληρὴ κάπως ἐκφρασι—ὑπῆρξε γιὰ μένα μία ὀδυνηρὰ ἀπογοήτευσις. Εἶχα ἀκούσει τόσα πολλὰ γι' αὐτὴν —ἴσως ὑπερβολικὰ πολλὰ—καὶ πεῖσμενα μὲ τὴ ζωηρότερη ἀγγλομονησία νὰ τὴν ἀκούσω. Ἴσως νὰ ἦτο ἀδξία ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἔργου. Γιατὶ Μότζαρτ ἐξακολουθεῖ, νὰ σημαίνῃ πάντοτε τὴν «ὑπερτάτην βάσανον» τὸ βάπτισμα ποὺ πυρὸς γιὰ κάθε μουσικὸν, εἴτε Διευθυντὴν ὀρχήστρας εἶναι εἴτε τραγουδιστής, εἴτε σολίστ ἑνὸς ὁποιουδήποτε ὀργάνου. Ἡ μουσικὴ του ἔχει τὴν σατανικὴν ἰδιότητα, νὰ ἐπαναλύτῃ ὅλα τὰ προσόντα ἀλλὰ καὶ ὅλας τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἐτελεστοῦ της, χωρὶς ἔλεος χωρὶς οἶκτον. Δὲν μπορεῖ κανεὶς τίποτε νὰ ἐπιδιορθώσῃ, τίποτε νὰ συγκαλύψῃ. Σ' αὐτὴν ὁ μουσικὸς δείχνει τί εἶναι καὶ τί μπορεῖ νὰ δώσῃ. Αὐτὸ εἶναι ἕνα δεδομένον πλέον ποὺ ἐπότισε πολλοὺς—καὶ ὄχι ἀσήμαντους—μὲ ἀρκετὰς πικρίας.

Γιατὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Μότζαρτ δὲν ἔχει αὐτὴν ἢ ἐκείνην μόνον τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τὸν ἐκτελεστήν της. Ἀξιοῖ τὰ πάντα. Αἰσθημα, πνεῦμα θέρμην, πειθαρχίαν, λεπτότητα, στυλ, καλαισθησίαν καὶ πρὸ παντὸν τὸ ἀλάνθαστον ἔνστικτον γιὰ τὴν ὑπερτάτην ἀρχιτεκτονικὴν συμμετρίαν, αὐτὴς της μουσικῆς, ποὺ ὅσον συχνὰ καὶ ἂν ἀκούσωμεν, αἰσθανόμεθα κάθε φορὰν τὸ δέος, ποὺ γεμίζει τὴν ψυχήν μας πάντοτε, ὅταν εὑρισκόμεθα πρὸ ἑνὸς ἀκατανοήτου θαύματος.

Δυστυχῶς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ—ἢ σχεδὸν τίποτε—δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω εἰς τὸ παίξιμον τῆς Ρένας Κυριακοῦ. Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶναι μιὰ πολὺ καλὴ πιανίστα. Τὰ δάκτυλά της ὑπακούουν εἰς κάθε της νεῦμα. Ἔχει ζωηρὸν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ νεῦρα, ἢ καλλίτερα μιὰ νευρικὴν εὐαισθησίαν. Ἔχει ἴσως καὶ αὐτὸ ποὺ ἀποκαλοῦμεν ὑπερευαισθησίαν. Ὅλα ὅμως αὐτὰ δυστυχῶς δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἀποδώσῃ κανεὶς πειστικὰ τὸν Μότζαρτ.

Ὅταν παρουσιάζῃ κανεὶς τόσα τριπλάσματα καὶ ταλαντεύσεις εἰς τὸν χρόνον,δὲν ἔχει αὐτοπεποίθησιν. Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὴν καντιλένα του νὰ τραγουδήσῃ δὲν ἔχει ἀρκετὴν θερμότητα αἰσθήματος.—δὲν ἔννοῶ αἰσθηματικότητα μ' αὐτό.

Ὅποιος. στὰ ἐκφραστικὰ μέρη, ποὺ μιλοῦν σχεδὸν μόνα τους, δίδει ὑπερβολικὰ πολὺν ἔμφασιν καὶ προκαλεῖ ἔτσι τέντωμα εἰς τὴν γραμμήν, ποὺ θαμώνει τὴν καθαρότητα τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδιαγράμματος. αὐτὸς δὲν ἔχει καθ' ὑλα τὰ φαινόμενα τὸ ἔνστικτον τῆς αἰσθητικῆς συμμετρίας περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησα παραπάνω.

Ὅλο τὸ ἔργον παίχτηκε χωρὶς ἀγάπη καὶ μὲ κάποιαν τραχύτητα. Γιατὶ ὅπως εἴπαμε μὲ μιὰ χαριτωμένη τεχνικὴ στὶς σκάλες καὶ πικάντικα στακάτι δὲν ἀποδίδεται ἐ Μότζαρτ οὔτε ὡς ἔγγιστα» ψυχὴν θέλει ἡ μουσικὴ αὐτή! Χίλιες φορὲς ψυχήν!

Αὐτὲς ἦταν αἱ ἐντυπώσεις μου, ὅπως τὶς σημείωσα, ἐντελῶς αὐθόρμητα. Ἐπαναλαμβάνω: Δὲν διάλεξε καλὰ τὸ κομμάτι της. Φαίνεται πὼς ὁ Μότζαρτ δὲν ἀρμόζει στὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῆς νεαρᾶς ἐκτελεστρίας.

Θὰ ἤμουν πολὺ εὐχαριστημένος ἂν μίαν ἄλλην φορὰν, ὑπὸ καλυτέρας προϋποθέσεις θὰ μοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ ἀναθεωρήσω τὴν γνώμην μου αὐτήν.

Μένει νὰ προσθέσω ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ πρόγραμμα ἔκλεισε μὲ μιὰ συναρπαστικὴν ἀπόδοσιν τῆς θαυμασίας «συμφωνίας τοῦ Ῥήνου» τοῦ Σούμαν καὶ ὅτι τὸ πολυπληθὲς κοινὸν ἀπεχώρησε μὲ τὰς θερμοτέρας ἐνδηλώσεις.

Alex Thurneyssen